

Ved det danske hof

Capella Groningen under ledelse af Merlijn Wackers

~ Danmarksturné ~

Fredag *10. maj 2024* *Brabrand kirke*
Lørdag *11. maj 2024* *Mariager kirke*

Program

Mogens Pedersøn (1583-1623)	Missa quinque vocum - Kyrie
Mogens Pedersøn	Ad te levavi oculos meos (Ps. 123)
Mogens Pedersøn	Jeg raaber til dig, o Herre Christ
Leonard Lechner (c1553-1606)	In Laudem Regii Fontis
Pie cantiones	Aetas carmen melodiae
Pie cantiones	Iucundare iugitur
Pie cantiones	Jesu dulcis memoria
Thomas Schattenberg (c1580-c1630)	Jesu rex admirabilis
Thomas Schattenberg	Amor Jesu dulcissima
Nicolas Gistou (+1609)	Quel Augellin che canta
Hans Brachrogge (c1590-c1638)	Angioletta che sola
John Dowland (c1563-1626)	Praise blindness eyes
John Dowland	If floods of tears
Truid Aagesen (fl.1593-1625)	Crudel lascia sto core
Mogens Pedersøn	T'amo mia vita
Rinaldo del Mel (c1454-c1598)	Veni sponsa Christi
Bartholomaeus Stockmann (c1550-1609)	Vulnerasti cor meum
Vincenzo Bertolusi (c1550-1608)	Osculetor me

Koncert i Mariager kirke med deltagelse af Mikael Ustrup, orgel

Programforklaring

Det hollandske kor Capella Groningen fejrer i år sit 35-års jubilæum med et årsprogram omkring tidlig skandinavisk musik. Koret er særligt beæret over at skulle give to koncerter i Danmark. Programmet inkluderer motetter og madrigaler fra det danske hof fra begyndelsen af 1600-tallet.

Den danske hofkapel og Christian IV

I 1519 nævnes første gang betalte sangere ved det danske hof. Kong Frederik II (1534-1588) udvidede gradvist hofkapellet til omkring 47 musikere.

Hans søn og efterfølger, Christian IV (1577-1648), havde stor kærlighed til kunsten og investerede i byplanlægning og arkitektur. Blandt andet grundlagde han Kristiania, det nuværende Oslo. Men også markante dele af København blev bygget efter ordre fra Christian IV.

Da Frederik II døde, var Christian kun 11 år gammel, men han var straks drevet af musik. Det siges, at han lod sig fornøje ved bordet af trompetkorpset og nød det så meget, at det var morsomt at se. Han begyndte hurtigt at investere yderligere i hofkapellet, som skulle vokse til at blive et af de største og bedste i Europa.

Kroningen af Christian IV i 1596 var et storslået arrangement. Der blev købt trompeter og tromboner af rent sølv, og i alt var 119 musikere involveret i festlighederne. Desværre er musikken fra kroningen ikke bevaret.

I ørenes løb blev mange udenlandske storheder tiltrukket til hofkapellet, såsom den berømte engelske lutspiller John Dowland. Men også italieneren Vincenzo Bertolusi og bruxelleseren Nicolas Gistou var bestemt ikke små navne. Derudover lagde Christian IV vægt på udviklingen af danske musikere. Historien går, at en svensk gesandt engang sagde til kongen, at det er svært at have sympati for en, der ikke kan lide musik, hvortil kongen svarede: "Ved Gud, det er sandt, derfor lader jeg også mine børn undervise i musik dagligt, både instrumentalt og vokalt". Musik havde derfor en fast plads i den daglige skoleundervisning. Talentfulde unge blev undervist af

hofmusikerne eller sendt til udlandet for at studere, for eksempel hos Giovanni Gabrieli i Venedig. Således opstod en skole af gode danske musikere, hvoraf Mogens Pedersøn var den vigtigste. Under Kalmar-krigen mellem Danmark og Sverige opholdt Pedersøn sig sammen med nogle andre musikere tre år i England ved dronning Anne's hof, søster til Christian IV. Kort tid efter hjemkomsten blev han vicekapelmester, en stilling han besad indtil sin død i 1626. Dette markerede begyndelsen på en vanskelig periode for hofkapellet, da der var behov for store besparelser på grund af Trediveårskrigen.

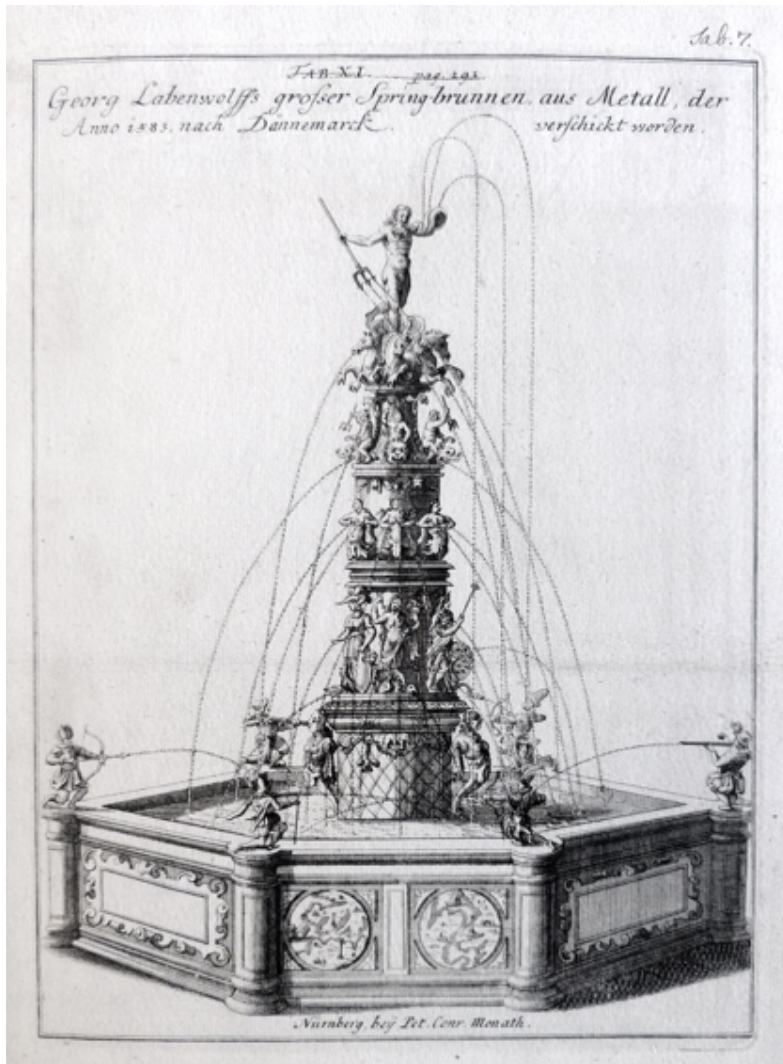
Et par år senere blev brylluppet mellem kronprins Christian V og Magdalena Sibylla af Sachsen dog fejret med stor pragt og pral. Til denne lejlighed blev ingen ringere end Heinrich Schütz tiltrukket som kapelmester. Igen er musikken til disse festligheder dog ikke bevaret.

Motetter af Pedersøn

Danmark har været luthersk siden 1536. Åndelige kompositioner av Mogens Pedersøns, den bedste renæssancekomponist fra dansk jord, består derfor i høj grad af harmoniseringer af lutherske kirkesange, såsom *Jeg raaber til dig*, o Herre Christ. Hans latinske salme komposition *Ad te levavi oculos meos* er meget anderledes i stil. Den polyfone struktur, variationen i musikalsk tekstur og ordmaling tyder på, at den er komponeret under Pedersøns studieophold i Venedig. Kyrie fra Pedersøns femstemmige messe finder en enkel mellemvej mellem begge stilarter.

Lejlighedskompositioner

Naturligvis blev festlige lejligheder ved det danske hof akkompagneret af musik. Således blev der i 1583 leveret et stort springvand til Kronborg Slot af en bronzestøber fra Nürnberg. En af Nürnbergs byrådsmedlemmer havde til lejligheden fået sat tre digte på musik af Leonard Lechner. Det første, *In Laudem Regii Fontis*, beskriver fra top til bund figurerne, der er synlige på springvandet. Musikken følger meget billedligt teksten. Til slut høres f.eks. det plaskende vand fra springvandet i et hurtigt faldende toneladningsmotiv i alle stemmer.

Piae Cantiones og motetter af Schattenberg

I 1582 blev en samling af latin-sprogede sange trykt, *Piae Cantiones*. Disse var populære i hele Skandinavien. Nogle af dem, såsom *In dulci jubilo*, er stadig internationalt kendte i dag. De fleste sange er enstemmige, men der er også nogle flerstemmige.

Også i en relativt enkel stil er en cyklus af motetter af Thomas Schattenberg på tekster fra hymnen Jesu Dulcis Memoria. Schattenberg var organist ved Nikolaj Kirke i København.

Italienske madrigaler og engelske sange

En vigtig del af uddannelsen, som unge danske musikere fik i Venedig, bestod i at komponere italienske madrigaler. Madrigalen var den genre, der kombinerede den nye mode med deklamation og musikalsk tekstudtryk med det gamle håndværk i flerstemmig komposition og polyfoni. Efter deres studietid bragte musikerne deres egne kompositioner samt madrigaler fra italienske mestre med til Danmark. Således opstod der i Danmark en madrigaltradition efter italiensk forbillede. De fleste madrigaler var femstemmige, såsom *Quel Augellin che canta* af Nicolas Gistou og *T'amo mia vita* af Mogens Pedersøn. Men der blev også skrevet lettere, trestemmige madrigaletti, såsom *Angioletta che sola* af Hans Brachrogge, der allerede i en meget ung alder fulgte med på studierejser til Venedig. Også Truid Aagesen, organist ved Vor Frue Kirke i København, skrev nogle madrigaletti, herunder det udtryksfulde *Crudel lascia sto core*.

John Dowland var allerede i sin tid en berømt komponist og lutenist. Han komponerede sit andet bind med firestemmige sange i den tid, han arbejdede ved hoffet i Danmark. To af hans sange står på vores program: *Praise blindness eyes* og *If floods of tears*.

Højsangsmotetter

Programmet afsluttes med nogle motetter på tekster fra Højsangen. Den tidligste, i gammel polyfon stil, er af den flamske komponist Rinaldo del Mel. Han havde tætte bånd til prinsesse Christina af Danmark, datter af kong Christian II, og var opkaldt efter hendes datter Renate.

Den danske Bartholomaeus Stockmann blev på mystisk vis ansat som sanger i hofkapellet, mindre end tre uger efter at han blev fængslet i Flensborg. Uden tvivl har en indflydelsesrig person talt for ham hos kongen. Han udgav en samling bryllupsmotetter, der delvist havde direkte forbindelse til ægteskaber omkring det danske hof.

Vincenzo Bertolusis syvstemmige *Osculetur me* er med sine kompakte imitationer og sonore akkorder et ægte lille mesterværk, der understreger den internationale allure, som det danske hofkapel havde under Christian IV.

Capella Groningen

Capella Groningen blev grundlagt i 1989 som en fortsættelse af Groningens Bachforening. Koret helliger sig

musik fra senmiddelalderen til tidlig barok. Repertoiret strækker sig fra intime a cappella stykker til store værker for kor, orkester og solister.

I de første år blev Capella Groningen ledet af André Cats. Derefter førte Adrián Rodríguez Van der Spoel som kunstnerisk leder koret til nye

højder med fokus på spansk og latinamerikansk renæssancemusik. I 2008 overtog Enrique López-Cortón tøjlerne og fulgte samme kurs. I 2011 foretog Capella en smuk rejse til Galicien med koncerter i La Coruña og Santiago de Compostella. Siden marts 2017 har Merlijn Wackers været dirigent for Capella Groningen. Sammen med ham foretog Capella Groningen i anledning af deres 30-års jubilæum i 2019 en koncertrejse til de polske hansestæder Wrocław og Szczecin.

Merlijn Wackers

Merlijn Wackers (1983) studerede han til musikleærer og derefter korledelse hos Louis Buskens på Prins Claus Konservatoriet i Groningen. Han fuldførte en mastergrad i korledelse hos Klaas Stok på AtEZ konservatoriet i Zwolle. Som en del af dette studerede han et semester kor- og orkesterledelse hos Erik Westberg og Petter Sundkvist på konservatoriet i Piteå, Nord-Sverige. Han deltog flere gange i Kurt Thomas-kurset, hvor han arbejdede med et professionelt kammerkor og fik undervisning af bl.a. Hans Leenders, Steffen Schreyer og Martin Wright.

For at specialisere sig i tidlig musik fulgte han faget "Practicum polyphoniae" hos Adrián Van der Spoel på Det Kongelige Konservatorium i Haag. Han deltog også i kurser og masterclasses hos Capella Pratensis, Música Temprana og Cantus Modalis.

Tekster og oversættelser

Kyrie eleison,
Christe eleison,
Kyrie eleison.

Herre! Forbarm dig over os!
Kristus! Forbarm dig over os!
Herre! Forbarm dig over os!

Ad te levavi oculos meos
qui habitas in coelis.
Ecce sicut oculi servorum
in manibus dominorum suorum,
sicut ancillæ
in manibus dominae suae,
ita oculi nostri ad Dominum
nostrum, donec misereatur nostri,
Miserere nostri Domine quia
multum repleti sumus despectione.

Jeg løfter mine øjne til dig,
som troner i himlen.
Som trælles øjne følger
deres herres hånd,
som en trælkvindes øjne følger
hendes frues hånd,
så følger vore øjne Herren vor Gud,
til han er os nådig.
Forbarm dig over os, Herre,
thi overmætte er vi af spot.

Vulgata psalm 122: 1-3 (Psalm 123)

Jeg raaber til dig, o Herre Christ, jeg beder du hører min klage,
Giv mig den rette tro forvist, at jeg dig ey forsager,
At jeg forseer mig ganske til dig, Og til din store naade,
I al Vaade,
Styrk mig i din sandhed og altid vel bevare.

Jeg beder nu mer, o Herre Gud, Du kand mig det vel give
At jeg skulde ikke blive til spot, Som mine fiender drive,
Thi giv du mig et stadeligt haab, at jeg kand taalig være,
I verden here
I Alsken Sorrhig og nød, Som mig kan vederfare.

Und mig og det, af hjertens grund, jeg kunde min fiende tilgive
Og elske hannem i allen stund, Og i din fred saa blive,
At jeg maatte vorde dig saa lig, Og elske mine uvenner,
Og bekjende
Dig, Fader i Himmerig, Nu og foruden al ende.

Lad ingen modgang, lyst eller nød, Saa sterk mig komme tilhænde,
Hvad heller jeg skal leve eller dø, At de mig fra dig vende;
Lad ingen ting være mig saa kjær, Der mig skal fra dig drage,
Alle mine dage,
Af alt det i verden er Du skal mig ene behage

Fontem perpetuis quem duxit
ad æthera lymphis
Plurimus ingenii Rex Friderice labos
Nymphæ cum Musis, Dryades
facilesque Napææ
Unanimi celebrem voce meloque
canunt.
Adspice Neptunum; capita adspice
lætus equina:
Adspice Delphines quanta fluenta,
vomant!
Sirenum fundunt liquidissima
mulctra mamillæ:
Heic Venus, heic Pallas, Junoque
regna gerit.
Ejaculatur aquas populorum
Martia turba;
Teuto, Thrax; Gallus, Sarmata,
Moscus, Iber.
Omnia discutias; omnis simul
undique et usque
Constrepat in laudes unda susurra
tuas.

Paulus Melissus Schede

Ætas carmen melodiæ

Psallat laudem in Messiæ:
Cantico lætitiæ
Namquæ dignus est honore,
Qui placavit passione
Patrem omnis gratiæ.

Iucundare iugitur

Plebs devota debitis.
Melos canens dulciter
Christi Iesu meritis,
Qui te tulit acriter
Vinculis ab intimis.

Jesu dulcis memoria

Dans vera cordis gaudia:
Jesu dulcedo cordium,
Fons vitæ, lumen mentium,
Excedens omne gaudium.

Den fontæne, som rejstes mod
Himlen
af det Højste snilde, o kong Frederik
priser nymfer og muser, dryader og
vævre skovnymfer
som med en røst
i ord og toner
Se på Neptun! Se og glæd dig ved
hestenes hoveder:
Se på delfinere, hvor kraftige
stråler de udspyer!
Sirenernes bryster udgyder de
klareste mælkestrømme!
Her styrer Venus, Pallas og Juno
deres riger.
Folkeslagenes krigerskare udskyder
vandmængder:
teuton, thraker, galler, sarmater,
moscher, iberer.
Se nøje på alt, stykke for stykke:
på en gang, fra alle sider
og uden ophør bruser alt vand til
din pris.

Syng hele livet melodiose sange
Lovsang skal klinge i Messias:
Med en sang af glæde
For han er prisværdig,
Han som med sin lidelse
Har forsonet Faderen af al nåde.

Glæd dig altid,
fromme folk, i dine pligter.
Syng sagte melodien
om Kristus Jesu fortjenester,
Han, som har lidt bittert for jer
i stærke lænker.

Den søde erindring om Jesus,
der giver sand glæde i hjertet:
Jesu hjertets sødme,
livets kilde, sindets lys,
der overstiger al glæde.

Sed super mel et omnia
Ejus dulcis presentia:
Nil canitur suavius,
Auditur nil jucundius
Quam Jesu Dei filium.

Jesu Rex admirabilis
et Triumphator nobilis,
Dulcedo ineffabilis
totus desiderabilis.

Amor Jesu dulcissimus
et vere suavissimus,
Plus millies gratissimus,
quam dicere sufficimus.
Hoc probate eius passio,
hoc sanguis effusio,
Per quam nobis redemptio
datur, et Dei visio.

Quel Augellin, che canta
"Aprite, è Maggio"
Si dolcemente
E lascivetto vola
Hor da l'abete al faggio
Et hor dal faggio al mirto.
S'havesse humano spirto,
Direbbe: "Ardo d'amore"
Poi ch'arde nel suo core.

Ma ben arde nel core
Ove sente d'Amor l'alta facella,
E parla in sua favella,
Sì che l'intende il suo dolce desio
Che li risponde:
"Ardo d'amor anch' io".

Giovanni Battista Guarini

Angioletta, che Sola
Ten' vai volando intrepida e sicura,
Ned hai pensier nè cura
Ch'amor presso ti vola,
Amor ch'ogni beltà bramoso invola.

Men over honning og alt andet,
er Hans søde nærvær:
Intet synges sødere,
intet lyder mere glædeligt
end Jesus, Guds søn.

Jesus, den ophøjede Konge
og ædle Sejrherr,
Usigelig sødme,
helt attråværdig.

Jesu kærlighed, den sødeste,
og virkelig den mest behagelige,
Mere end tusind gange nådigere,
end vi kan beskrive.
Dette bevises ved Hans lidelse,
ved Hans blodsudgydelse,
Ved hvilken vi får forløsning,
og skuer Guds væsen.

Den lille fugl, som synger
"Glæd dig, det er maj"
Så sødt
Og lystigt flyver den
Nu fra grantræ til bøgetræ
Og nu fra bøgetræ til myrte.
Harde den et menneskesjæl, Ville
den sige: "Jeg brænder af kærlighed"
For den brænder i sit hjerte.

Men den brænder virkelig i hjertet
Hvor den føler Amors høje fakkel,
Og den taler i sit eget sprog,
Så dens søde begær forstår det,
Som svarer:
"Jeg brænder også af kærlighed".

Lille fugl, som alene
flyver modigt og trygt, har du
hverken tanker eller bekymringer,
at Amor flyver nær dig,
Amor, som begærligt stjæler
enhver skønhed.

Praise blindness' eyes, for seeing is deceit,
Be dumb vain tongue, words are but flatt'ring winds,
Break heart and bleed for there is no receipt,
To purge inconstancy from most men's minds.

And if thine ears, false Heralds to thy heart,
Convey unto thy head hopes to obtain,
Then tell thy hearing thou art deaf by art,
Now love is art that wanted to be plain,

Now none is bald except they see his brains
Affection is not known till one be dead
Reward for love are labors for his pains,
Love's quiver made of gold, his shafts of lead.

And so I watched amazed and could not move,
I know my dream was true, and yet I love.

If floods of tears could cleanse my follies past,
And smokes of sighs might sacrifice for sin,
If groaning cries might salve my fault at last,
Or endless moan, for error pardon win,
Then would I cry, weep, sigh and ever moan,
Mine errors, faults, sins, follies past and gone.

I see my hopes must wither in their bud,
I see my favors are no lasting flower.
I see that words will breed no better good
Than loss of time and light'ning, but at hours.
Thus when I see, then thus I say therefore,
That favors, hopes and words can blind no more.

Crudel, lascia 'sto core
che tien' a tutte l'hore
access' in fiamm' e foco
e consumando voi a poco a poco.

Du grusomme, lad dette hjerte
være i fred som du hele tiden
holder i brand og som du vil
forbrænde lidt efter lidt.

"T'amo, mia vita!"

la mia cara vita dolcemente mi dice
e in questa sola sì soave parola
par che trasformi lietamente il core
per farmene signore.

O voce di dolcezza e di diletto!

Prendila tosto Amore,
stampala nel mio petto,
spiri solo per lei l'anima mia.

"T'amo, mia vita!" la mia vita sia.

Giovanni Battista Guarini

"Jeg elsker dig, mit liv!"

Siger min elskede sagte til mig
og dette ene så søde ord
synes at opmuntre mit hjerte
for at gøre mig til dens herre.

O stemme af sødme og henrykkelse!

Tag den straks, Kærlighed,
tryk den ind i mit bryst,
så min sjæl kun ånder for hende.

Lad "Jeg elsker dig, mit liv!" være
mit hele liv.

Veni sponsa Christi,

accipe coronam quam tibi
Dominus præparavit in æternum.

Kom, Kristi brud,
tag imod den krone, som Herren
har forberedt til dig i evigheden.

Vulnerasti cor meum

soror mea, sponsa;
In uno oculorum tuorum,
et in uno crine colli tui.
Quia pulchræ sunt mammæ tuæ,
soror mea, sponsa et dilecta mea!
Veni de Libano veni in hortum
meum, columba mea,
veni coronaberis.

Hooglied 4:9-10

Du har såret mit hjerte,
min søster, min brud;
Med et øjekast
og med en hårløk om din hals.
For dine bryster er dejlige, min
søster, min brud og min elskede!
Kom ned fra Libanon, kom ind i
min have, min due,
kom, du skal kranses.

Osculetur me osculo oris sui
quia meliora sunt
ubera tua vino,
fragrantia unguentis optimis
oleum effusum nomen tuum:
ideo adolescentulæ dilexerunt te.

Hooglied 1:2-3

Lad ham kysse mig med kys fra sin
mund, For dine kærtegn er bedre
end vin,
din duft er som den fineste parfume
som udgydt olie er dit navn,
derfor elsker de unge kvinder dig.

Sangere til dette program

SOPRANER

Minette Albers
Els Beelen
Joske van der Hoeven
Willemijn Kamphuis
Inge Meijer
Inge Vink
Veerle de Wolff

ALTER

Hinke Gerbrandy
Joke Jalvingh
Marion Sanna
Anak Volger
Daniëlle de Wilde

TENORER

Wim Koolstra
Yke Luinenburg
Peter Naaktgeboren
Paul van Velthoven
Joan de Vos

BASSER

Alard de Boer
Harry van Bon
Hein Lambert
Jos Romgens
Henk Rutgers
Jaap de Wilde

Tak

Vores store tak går til Brabrand kirke og Mariager kirke, og især til organisterne Michael Østergaard Jensen og Mikael Ustrup, som har gjort disse koncerter mulige.

Colofon

Programnoter: Merlijn Wackers
Dansk oversættelser: Birgit van Dongen-Svengaard
Design og layout: Marion Sanna